

از: آثار خطی و مینیاتورهای موزه ترک و اسلام

شاهنامه، شاه و درویش، گوی و چو گان و خورشید

نمبر ۱۹۴۵ (= نمبر ۱۷۷۷ کتابخانه حمیدیه) ۴۵۱ ورق

۱۷×۲۵ سانتی متر ۲۵ سطر دارای ۶۳ مینیا تور . این

کتاب از طرف شیخ الاسلام، حسین آقا، علی آقا و محمود

شاهنامه فردوسی

در ۸۵۵ هـ (۱۴۵۱ ع) استنساخ شده است .

پشتی با کشیدن یک ورق چرم سیاه بروی مقوا درست شده و چار گوشه پشتی

داخل و خارج جدول مطلقاً دارد . در قسمت بالائی پشتی این بیت بشکل مستطیل

درج شده است :

سکه کاندر سخن فردوسی طوسی نشاند

تا پنداری که کس از زمره فرسی نشاند

صفحه ۱ الف یک مینیا تور مثل یک قصر با باغچه و بالکون ، را احتوا میکنند .

این صفحه مینیا توری بایک حاشیه مذهب احاطه شده است . متن از صفحه ۱-ب ، آغاز

میشود . قسمت فوقانی این صفحه بشکل محراب تذهیب شده است . فاصله بین جداول

این صفحه و صفحه مقابل آن بوسیله گلها و برگها زینت یافته و تفریق داده شده

است . در قسمت آخر حصه چپ صفحه ۳ ب ، مهری باین مضمون وجود دارد :

دادا به کتابخانه سلطان حمید مرحوم لالا اسمعیل افندی ، فاصله بین ستونهای

متن این کتاب که بشکل استوانه انشا شده و همچنین حواشی متن با جدول

مطلقاً تزئین گردیده است . این کتاب از صفحه ۱ ، الف تا ۵۳۸ الف ، جمعاً ۶۳

مینیا تور دارد که مربوط بقرن ۱۶ و پیرو مکتب عصر تیهوریا میباشند تنها

مینیا تور اولی بیشتر شیوه هنری عصر صفویه را تمثیل میکنند . این مینیا تور

شکل تنظیم یک باغچه همان عصر را محتوی است و بامینیا توری که از طرف کافیر

در صفحه اول شاهنامه نوشته او (۱۴۲۹ ع) ۸۳۳ هـ جلب توجه میکنند و این اثر در

قصر گلستان موجود است ، شباهت زیادی دارد . سایر مینیا تور ها اغلباً در موقع

استنساخ کتاب ترسیم شده بلکه خیلی ها بعد برای پر کردن صفحات خالی

بکار رفته است . زیرا نه رنگهاییکه درین مینیا تورها بکار رفته ، نه قلم موی و

نه شیوه و اسلوب کار نه تنها به قرن ۱۵ بلکه به نیمه اول قرن ۱۶ نیز منسوب شده نمیتواند .

شاهنامه و تیمورنامه از: شاه و درویش
 ۱۰ سطرری - دارای ۵ میناتور از طرف هدایت الله
 شیرازی در ۴۹۹۹ (ع ۱۵۹۰) استنساخ شده است.

قسمت بیرونی کتاب با کشیدن یک روبه چرمی روی مقوا درست شده است. حصه وسطی آن ملمع کاری دارد و نیز قسمت های حراشی پشتی و چوکات حصه وسطی با ستاره های طلائی تزئین شده است. قسمت داخلی پشتی نیز با نقوش کم، عین تزئینات را احتوای کند و بعضی جاها با کاغذ ابری چین زینت شده است و در صفحه ما بعد پشتی مهر مالکیت حکیم او غلو پاشا بنظر می خورد. در قسمت زیرین صفحه ۱ الف، صحنه ضیافت یکی از حکمداران وقت و تفریحات وی ترسیم شده است. این میناتور که قسمت هائی از آن برور زمان تخریب شده، در چوکاتی مذهب قرار دارد. متن از صفحه (ا، ب) آغاز میشود. در حاشیه تیمورنامه هاتفی درج گردیده و حصه بالائی این صفحه به شکل محراب تذهیب شده است. صفحه مقابل این صفحه بوسیله گلهای مختلف و رنگهای متنوع پوشیده از تزئینات دل انگیز است. متن بصورت ۲ ستونه تحریر گردیده و خایگاه های وسط هر دو ستون با انواع گلهای و رنگها زینت پذیر است. شروع مباحث بوسیله یک گل زیبای کوچک در یک زمینه طلائی صورت میگیرد. متن در همه صفحات کتاب روی کاغذ زر افشان تحریر گردیده است. میناتورهایی که بسبب اواخر قرن ۱۶ و مکتب عصر تیمور کار شده، از نمونه هایی قبول شده میتواند که به برهم زدن شیوه ظریف دلاسیکی هنر میناتور آغاز میکند.

شاه و درویش
 از هلالی

نمبر ۱۹۲۸ (= نمبر ۱۴۵۸ کتابخانه ایاصوفیا)
 ۴۷ ورق ۲۲ × ۱۵ سانتی متر ۱۴ سطرری
 دارای یک میناتور. از طرف علی رضا الکاتب
 در ۹۳۳ هـ (ع ۱۵۵۵) استنساخ شده است.
 پشتی با کشیدن روبه چرمی سیاه رنگ بر روی مقوا درست شده است. در قسمت وسط آن یک شمه بیاضی جلب توجه مینماید که بوسیله ستاره های طلائی تزئیناتی دارد. در ورق اولوی نمبر مهر کوچکی بنام «مصطفی» در صفحه «ا، الف» مهر سلطان محمود اول و مفتش حرم «درویش مصطفی» در صفحه

« ۴۷ الف » دومهر غیر قابل مطالعه دیده میشود. صفحات « اب و ۱۲ الف » تماماً مذهب است. در حصه وسط متن اساسی و در قسمت بالا ۸ مصرعی ها نوشته شده. خالیکاه این سطور بوسیله گله‌ها و نقطه‌ها تزئین و اطراف آن نوشته دارد. بقیه صفحات عموماً بشکل ۲ ستونه انشاشده، وسط ستونها و حواشی صفحات با لعموم با جدول مطالعات تزئین گردیده است. شروع مباحث با رنگ قرمز و آبی صورت میگردد. صفحات عموماً وصال دارند. کاغذ آن انواع مختلف دارد. در صفحه ۱۱ این کتاب یک مینیاتور وجود دارد که آنهم مربوط به انکشاف این هنر در قرن ۱۶ و بسبب مکتب عصر تیمور انشاشده است. درین مینیاتور صحنه یک معلم و پنج نفر شاگردان او تمثیل گردیده و تزئینات اطراف مکتب خانه خیلی زیبا و ظریف کار شده است. زمینه مینیاتور رنگ زردگاهی روشن دارد.

نمبر ۱۹۳۹ (= نمبر ۷۷۳ کتا بخانه پر تو پاشا)

خمسه نظامی ۳۲۴ ورق ۲۹+۱۷ سانتی متر ۲۳ سطری دارای

۲۹ مینیا تور. در اواخر قرن ۱۵ استنساخ شده است.

قسمت بیرونی پشتی با کشیدن چرم قهوه‌ئی رنگ بروی مقوادرست شده است. زمینه بیضی حصه وسط پشتی مطالعات میباشد. قسمت داخل پشتی ابری است. در صفحه الف یک مهر غیر قابل خواندن وجود دارد. در بعضی صفحات مهر و وقف عبارت و وقف کتب خانه سلیمیه دیده میشود. در صفحه آخری دو قطعه بصورت متوازی و مهور بنظر می خورد:

یارب بحق طاعت پادگان صبحگاه بنما حسین راز عنایات خویش راه

هر که دارد روی براهل و فا در دو عالم قلب او با بد صفا

صفحات « اب و ۱۲ الف » تماماً مذهب است. در صفحه وسطی بشکل دو ستونه ۷ بیتی نوشته شده است و دیگر صفحات ۴ ستونه میباشد. بین ستونها و چوکات صفحه جدول مطالعات و دو خط سیاه دارد. شروع حکایات در متن بایک تاج زیبا تذهیب شده است. حواشی بعضی صفحات پاره شده و بعضی هم لکه دار میباشد. در داخل این خمسه ۲۹ میناتور وجود دارد این میناتور ها سبک اواخر قرن ۱۵ و خصوصاً شیوه را که در شیراز معمول بود، تمثیل میکند ولی این میناتور ها از نظر طرز کار با سایر میناتور های ظریف آن عصر قابل قیاس نیست. از نظر برس درشت و از نگاه رنگ، عاری از ذوق است.

نمبر ۱۹۴۰ (= نمبر ۱۸۱۰ کتابخانه فاتح) ۲۳ ورق ۲۳×۱۵
 گوی و چو گمان سائتی متر ۱۲ سطری دارای یک میناتور و از طرف
 از عارفی. سلطان علی المشهدی در قرن ۱۵ استنساخ شده است.
 قسمت بیرونی پشتی برور زمان لکه دار شده و روی زمین سیاه مقوائی با
 کاغذ ابری چین تزئیناتی بعمل آمده و گلپای رنگارنگ کار شده است. قسمت
 داخلی با کاغذ زرافشان درست شده است. در صفحه ۱ الف، مهر وقف سلطان
 محمود اول و مهر مصطفی طاهر مفتش حرم جلب توجه میکند. متن از صفحه
 «اب» شروع میشود. قسمت بالائی این صفحه بشکل تاج تذهیب شده است. متن
 روی کاغذ خیلی نازک زرافشان با مرکب سیاه و بشکل دو ستونه درج شده است
 فاصله بین دو ستون با جدول مطلا تعین و اطراف متن بایک خط آبی و طلائی
 تزئین شده است. حواشی صفحات از همان کاغذ زرافشان اما خیلی کلفت میباشد
 همه صفحات وصال دارند. شروع مباحث با مرکب قرمز و آبی روشن است. در
 صفحه ۱۱ این کتاب یک میناتور موجود است که بسبک اواخر قرن ۱۵ و عصر
 تیمور انشاء شده است. این یگانه صحنه میناتوری این کتاب دو سواری را که بیازی
 گوی و چو گمان مشغولند با چند نفر تماشاچی آن افاده میکند. روی زمین سفید تابلو گلپای
 امی رنگ خیلی کوچک دیده میشود و رنگ سرخ اسپه باجر کات جاندار شان خیلی
 خوب ترسیم شده است تخمین و تاجائی مطالعه شده که این اثر زیبای سلطان علی المشهدی
 در بین سنوات ۸۷۰ - ۸۸۰ و قبل از عهد صفواییها در هرات انشاء شده است.
 نمبر ۱۹۴۱ (= نمبر ۱۴۴۹ کتابخانه ایا صوفیا)

گوی و چو گمان ۳۰ ورق ۲۴×۱۶ سائتی متر، ۱۰ سطری
 از عارفی دارای ۴ میناتور در سنه ۵۹۵۵ استنساخ شده است

قسمت بیرونی پشتی از مقوا درست شده و روی آن کاغذ ابری بکار رفته و لی قسمت
 داخلی از کاغذ عادی زرد رنگ پوشیده است. در صفحه الف، مهر سلطان محمود اول
 و مهر مصطفی طاهر مفتش عمومی اوقاف دیده میشود. متن از صفحه «اب» آغاز می شود.
 قسمت فوقانی این صفحه بشکل تاج مذهب است. متن با مرکب سیاه روی کاغذ نازک
 زرافشان و بشکل ۲ ستونه تحریر شده است. بین دو ستون بایک جدول مطلا و اطراف

متن بایک خط سبز و یک خط سیاه تزئین گردیده و تنها در صفحات «اب و ۲ الف» فاصله بین دو ستون نیز مذہب میباشد بعضی صفحات از کاغذ زر افشان کلفت درست شده است همه صفحات وصال دارند شروع مباحث تند هیب شده است. در صفحات «۳ ب، ۱۴ ب، ۱۹ ب، ۲۵ ب، ۴ صحنه مینا تور» که بسبک مکتب عصر صفوی ها و قرن ۱۶ ع انشأ شده بنظر می خورد صحنه اولی معراج و صحنه های دیگر بازی گوی و چوگان را تمثیل می کند رنگهای قوی درین «تا بلو عبارت از رنگهای نضواری، لاجورد، آبی و قهوه تنی است.

حکایت
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

از : ابو ابراهیم ابن اسماعیل بن محمد بن عبدالله بخاری

آورده اند که مردی رازنی بود و بر آن زن عاشق بود و یک چشم آن زن سفید بود و شوی را از آن عیب خبر نبود. چون روزگار بر آمد و شوهر مراد خویش از او بسیار یافت و عشق کم گشت، سپیدی بدید. زن را گفت: آن سپیدی در چشم تو گمی پدید آمد؟ گفت: آن روز که محبت ما در دل تو کم گشت. شیخ گفت من چنین میگویم که محب در محبت بی مراد باید... هر که در محبت مراد طلب کند در محبت کاذب است و محب خویش است نه محب دوست. (شرح تعرف)